

УПРАВЛІННЯ ЕФЕКТИВНІСТЮ ВИКОРИСТАННЯ ВИРОБНИЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТРАНСПОРТНОГО ПІДПРИЄМСТВА MANAGEMENT OF THE EFFICIENCY OF THE PRODUCTION POTENTIAL OF THE TRANSPORT ENTERPRISE

У статті узагальнено наукові підходи до визначення сутності виробничого потенціалу підприємства та механізми управління його ефективністю. На основі проведеного аналізу наявних наукових здобутків визначено, що виробничий потенціал є багатоскладовою та динамічною категорією. Елементами виробничого потенціалу підприємства можна вважати всі ресурси, які тим чи іншим чином пов'язані з функціонуванням підприємства. Також розглянуто показники та напрями підвищення ефективності використання виробничого потенціалу підприємства. Оскільки його основою є економічні ресурси, то розподіляти ці показники доцільно за спрямованістю на внутрішнє та зовнішнє середовище.

Ключові слова: господарська діяльність, транспортне підприємство, виробничий потенціал, ресурси підприємства, ефективність, показники, напрями розвитку.

В статье обобщены научные подходы к определению сущности производственного потенциала предприятия и механизмы управления его эффективностью. На основе проведенного анализа существующих научных достижений определено, что производственный потенциал является многосоставной и динамичной категорией. Элементами производственного потенциала предприятия можно считать все ресурсы, которые тем или иным образом

связаны с функционированием предприятия. Также рассмотрены показатели и направления повышения эффективности использования производственного потенциала предприятия. Так как его основой являются экономические ресурсы, то распределять эти показатели целесообразно по направленности на внутреннюю и внешнюю среду.
Ключевые слова: хозяйственная деятельность, транспортное предприятие, производственный потенциал, ресурсы предприятия, эффективность, показатели, направление развития.

The article summarizes the scientific approaches to the definition of the essence of the production potential of the enterprise and the mechanisms for managing its efficiency. On the basis of the analysis of existing scientific achievements, it was determined that the production potential is a multi-component and dynamic category. Elements of the production potential of the enterprise can be considered all resources, which in one way or another relate to the operation of the enterprise. Also, indicators and directions of increasing the efficiency of using the production potential of the enterprise are considered. Since its basis is economic resources, then the data should be distributed appropriately directed towards the internal and external environment.

Key words: economic activity, transport enterprise, production potential, enterprise resources, efficiency, indicators, direction of development.

УДК 334.012.61-022.55(045)

Ареф'єва О.В.

д.е.н., професор,
завідувач кафедри економіки
повітряного транспорту
Національний авіаційний університет

Вовк О.М.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри економіки повітряного
транспорту

Національний авіаційний університет

Соборайчук Т.Ю.

магістрант
Національний авіаційний університет

Постановка проблеми. В умовах глобалізації світової економіки кожне підприємство зіштовхується з питанням значущості виробничого потенціалу в їхній діяльності задля забезпечення конкурентних переваг та лідируючих позицій у галузі. Оскільки підприємства зазвичай не здатні впливати на зовнішнє середовище, їм необхідно приділити більшу увагу адаптації до швидкоплинних та мінливих умов господарського середовища та використовувати виробничий потенціал відповідно до своїх виробничих можливостей та очікувань ринку. Саме тому дослідження виробничого потенціалу підприємства, зосереджене на пошуку нових напрямів його ефективного використання, є актуальним та набуває все більшої народногосподарської значущості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Поняття виробничого потенціалу підприємства у своїх працях досліджували вітчизняні та зарубіжні науковці, зокрема А.І. Анчишкін, Б.Є. Бачевський, О.І. Гончар, О.К. Добикіна, І.З. Должанський, Є.Ю. Єрегін, С.О. Іщук, І.І. Лукінов, Л.Д. Ревуцький, О.С. Федонін, Т.Н. Шаталова.

Шляхи підвищення ефективності управління виробничим потенціалом підприємства у сфері зростання його впливу на економічний розвиток

підприємства знайшли своє відображення в працях таких вчених-економістів, як О.М. Анісімов, Н.А. Бочаров, О.В. Березін, Є.О. Жук, Н.С. Краснокутська, Є.В. Лапін, О.В. Коренков.

Зокрема, надалі відбуваються дискусії щодо конкретизації та розподілу на етапи процесу управління виробничим потенціалом підприємства, науково-методичних підходів до його оптимізації задля підвищення рівня ефективності діяльності підприємств, що робить цю тему досить актуальною.

Постановка завдання. Метою статті є розробка теоретичних та методичних рекомендацій щодо підвищення рівня ефективності використання виробничого потенціалу транспортного підприємства та управління ним.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Головним завданням діяльності більшості транспортних підприємств є нарощування обсягів та прибутковості перевезень за рахунок реалізації виробничого потенціалу, що зумовлює значимість у системі управління ефективністю підприємства прийняття управлінських рішень стосовно формування та напрямів використання виробничого потенціалу, побудови для нього дієвого механізму управління. Ефективність реалізації виробничих

можливостей підприємства покладена в основу цілей підвищення рівня показників фінансово-господарської діяльності, можливостей подальшого розвитку та підвищення конкурентоспроможності.

У своїх дослідженнях О.В. Михайленко та Н.С. Скопенко зазначають, що виробничий потенціал – це інтегрована, багаторівнева складова, що включає ресурсний потенціал та науково-технічний потенціал. Ресурсний потенціал включає фондовий, трудовий, енергетичний та інформаційний потенціали [10, с. 77].

Т.Н. Шаталова та А.Г. Єнікєєва стверджують, що виробничий потенціал підприємства – це відносини, які виникають на мікрорівні між працівниками самого підприємства щодо отримання максимально можливого виробничого результату, який може бути отриманий за найбільш ефективного використання виробничих ресурсів, за наявного рівня техніки та технологій, передових формах організації виробництва незалежно від стану зовнішнього середовища. Суперечливий характер таких відносин визначається внутрішнім середовищем самого підприємства, а виробничий потенціал підприємства полягає в пошуку та реалізації внутрішніх джерел саморозвитку [12, с. 86].

Б.Є. Бачевський визначає виробничий потенціал підприємства як властивість носія забезпечити виготовлення продукції певної номенклатури, що відповідає вимогам ринку за вихідними характеристиками, якістю, асортиментом по максимуму з орієнтацією на загальну місткість ринку цієї продукції [2, с. 13].

В сучасній економічній літературі існує декілька підходів до трактування виробничого потенціалу підприємства. Сюди включають ресурсний, результативний, цільовий підходи.

Найбільшого поширення набув ресурсний підхід, за якого виробничий потенціал підприємства – це певна сукупність ресурсів, які перебувають у розпорядженні підприємства та використовуються у виробничій діяльності.

За результативного підходу те виробничий потенціал підприємства – це здатність виробничої системи генерувати матеріальні блага в процесі використання ресурсів виробництва.

За іншого підходу виробничий потенціал підприємства трактується як здатність підприємства в майбутньому досягати заздалегідь поставлених цілей за умови обмеженості ресурсів (це так званий цільовий підхід).

Незважаючи на значну кількість визначень виробничого потенціалу підприємства, усі автори дотримуються думки в тому, що виробничий потенціал є багатоскладовою та динамічною категорією, яка багато в чому залежить від рівня технологічного розвитку потенціалу галузі та регіону, в якому існує підприємство. Тому під виробничим потенціалом підприємства пропонуємо розуміти

впорядковану сукупність можливостей розвитку підприємства та факторів виробництва (насамперед, ресурсів), необхідних для реалізації виробничої стратегії розвитку підприємства.

М.Ф. Гончар вважає, що виробничий потенціал включає потенціал землі, природні та кліматичні умови; потенціал основних засобів; потенціал нематеріальних активів; потенціал оборотних засобів; потенціал технологічного персоналу [4, с. 181]. На динамічність виробничого потенціалу підприємства впливають інновації, нестабільність зовнішніх чинників середовища господарювання, кон'юнктурні умови виробництва. Внаслідок впливу цих чинників відбуваються зміни в структурі виробничого потенціалу, якісно та кількісно змінюються техніко-економічних показники, які його характеризують.

Управління виробничим потенціалом варто розглядати як конкретну функцію менеджменту, виконання якої слід здійснювати в такій логічній послідовності: планування виробничої програми; організування роботи служб та підрозділів з метою виконання поставлених завдань; мотивування суб'єктів, які безпосередньо чи побічно впливають на виробничий процес; контролювання рівня якості виготовленої продукції та виконання виробничої програми загалом; регулювання виявлених проблем та недоліків [6, с. 66]. Ефективність управління виробничим потенціалом полягає в оптимальності його використання, для чого необхідно сформулювати стратегію управління виробничим потенціалом підприємства, яка складається з етапів, представлених на рис. 1.



Рис. 1. Етапи стратегії управління виробничим потенціалом підприємства

Джерело: вдосконалено на основі джерела [9]

Перший етап містить комплексний аналіз фактичних потужностей підприємства та його можливостей, досліджується вплив зовнішнього та внутрішнього середовища.

На другому етапі здійснюється оцінювання виробничого потенціалу, а також управління ним. Цей етап має містити дослідження основних складових виробничого потенціалу підприємства.

Третій етап – це здійснення аналізу та порівняння оптимального значення виробничого потенціалу з аналогічними значеннями по галузі.

Четвертий етап включає планування, розподіл та використання ресурсів, нормативів та планових показників, які необхідні для ефективного використання наявних ресурсів та виявлення їх резервів на підприємстві.

Заключний (п'ятий) етап передбачає здійснення моніторингу та контролювання. Мета контролю полягає в кількісній та якісній оцінці ефективності використання ресурсів підприємства.

Виробничий потенціал підприємства характеризується внутрішньою спрямованістю (виявляється в ефективності виробничих процесів та взаємодії із системами постачання й збуту), при цьому має вплив на зовнішнє середовище через техніко-економічні характеристики продукції. Саме тому результат використання виробничого потенціалу слід розглядати з точки зору ефективності всіх складових у кожному із середовищ за тими показниками, які б характеризували здобутки та можливості підприємства.

В процесі оцінювання ефективності використання виробничого потенціалу підприємства слід виділити такі її види, як внутрішня й зовнішня (за спрямованістю та приналежністю отриманих результатів до певної сфери). Стосовно оцінювання використання виробничого потенціалу, то перш за все слід визначити зміни в таких його складових, як матеріальні ресурси, трудові ресурси та основні засоби. Оскільки підґрунтям виробничого потенціалу підприємства є його ресурси, то розпо-

діляти ці показники оцінювання доречно за спрямованістю на внутрішнє та зовнішнє середовище (табл. 1).

Рівень забезпечення підприємства основними засобами, їх технічний стан та рівень ефективності використання безпосередньо впливають на фінансове становище, конкурентоспроможність та обсяги випуску продукції, а також її якість. Максимальне використання основних засобів транспортного підприємства приводить до скорочення обсягів введення нових виробничих потужностей, зростання обсягів виробництва продукції та її якості (відповідно, збільшення обсягів прибутку), прискорення оборотності активів, що дає змогу скоротити розрив у строках фізичного та морального зносу, а також прискорення темпів інноваційного оновлення основних засобів.

Також з урахуванням теореми розвитку економічного потенціалу [2; 7; 11], за якої основним джерелом нових можливостей є персонал, важливо звернути увагу на шляхи покращення ефективності використання виробничого потенціалу транспортного підприємства за рахунок раціоналізації використання трудових ресурсів, зокрема:

- впровадження у практичну діяльність передових прийомів та методів праці, вжиття заходів щодо вдосконалення організації праці;
- вдосконалення організаційної структури підприємства;
- раціоналізація розстановки працівників;
- розумне використання методів управління, що включає такі дії, як набір висококваліфікованих працівників, проведення навчання для підвищення

Таблиця 1

Основні показники ефективності використання виробничого потенціалу транспортного підприємства

Показники використання виробничого потенціалу підприємства	
Внутрішня ефективність	Зовнішня ефективність
<i>Фінансові ресурси</i>	
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	Чиста рентабельність продажу
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	Рентабельність виробництва
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	Коефіцієнт фінансової автономії
Коефіцієнт фінансової стійкості	Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості
	Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості
<i>Матеріальні ресурси</i>	
Коефіцієнт оновлення основних засобів	Фондовіддача (грн./грн.)
Коефіцієнт вибуття основних засобів	Питома вага нематеріальних витрат на одиницю продукції
Коефіцієнт зносу основних засобів	
Фондоозброєність (грн./осіб)	
Питома вага матеріальних витрат у собівартості продукції	
<i>Людські ресурси</i>	
Співвідношення кількості робітників та кількості адміністративно-управлінського персоналу	Рентабельність персоналу
	Коефіцієнт плинності персоналу
	Питома вага витрат на оплату праці в структурі собівартості продукції

Джерело: узагальнено на основі джерел [1; 3; 7; 11; 13]

їх професійно-кваліфікаційного рівня, створення сприятливого мікроклімату в трудовому колективі.

За ресурсного підходу виробничий потенціал підприємства – це певна сукупність ресурсів, які перебувають у розпорядженні підприємства та використовуються у виробничій діяльності. Розглядати шляхи підвищення ефективності використання виробничого потенціалу необхідно з урахуванням рівня використання та потенційних можливостей кожного елементу виробничого потенціалу транспортного підприємства. Ефективна взаємодія всіх складових виробничого потенціалу – це можливість забезпечити високий рівень його ефективності (так званий системний підхід).

Використання цього підходу дає можливість визначити систему факторів впливу на ефективність використання виробничого потенціалу транспортного підприємства (рис. 2).

Механізм управління виробничим потенціалом транспортного підприємства є складною системою, адже містить багато складових:

- функції (організація процесу виробництва, поставки товарів, оптимальності використання ресурсів; аналіз використання ресурсів в попередніх періодах; планування та прогнозування роботи з постачальниками, робочої програми, кошторису витрат; контроль за якістю товарів; нормування виробничих ресурсів та праці);
- форми (управління виробничими, трудовими та фінансовими ресурсами);
- методи (дослідження ресурсів; використання власних резервів; модернізація виробництва; соціальний розвиток підприємства);
- інструменти (створення «буферних зон»; прогнозування та планування);

– важелі (стимулювання та відповідальність за виконану роботу).

Для покращення механізму управління виробничого потенціалу підприємства необхідно [5, с. 136]:

- постійно слідкувати за зміною ресурсної складової, яка прямо впливає на розвиток механізму управління виробничим потенціалом підприємства;
- здійснювати практичну реалізацію функцій та форм за допомогою методів, інструментів та важелів, що входять до сутнісної характеристики;
- забезпечувати розроблення новітніх інструментів, методів та важелів, які будуть виникати в разі зміни внутрішнього та зовнішнього середовища існування підприємства;
- вдосконалювати механізм управління виробничим потенціалом підприємства для окремо взятих підприємств з урахуванням специфіки їх діяльності.

Поліпшити систему планування, обліку й контролю за основними показниками виробничого потенціалу підприємства можна за допомогою впровадження ефективної системи планування, мотивації, внутрішнього контролю, широкого та всебічного впровадження обчислювальної техніки, розвитку комп'ютерних мереж зв'язку, застосування сучасних програмних засобів, зокрема технологій управління та інформаційних технологій [8, с. 50].

Організація ефективної господарської діяльності та оптимальне управління нею є найсуттєвішими факторами пришвидшення інноваційного розвитку та технологічного вдосконалення, оскільки саме вони визначають повне й ефективне використання ресурсів транспортного підприємства (трудових, матеріальних та фінансових), зни-

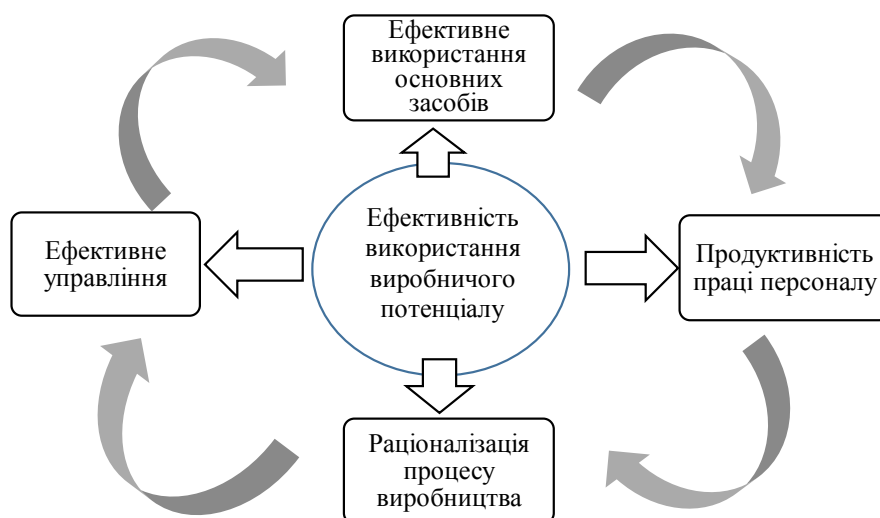


Рис. 2. Система факторів впливу на ефективність використання виробничого потенціалу транспортного підприємства

Джерело: розроблено авторами

ження собівартості та підвищення якості продукції, що збільшує продуктивність праці та ефективність діяльності підприємства.

Висновки з проведеного дослідження.

В результаті проведеного дослідження визначено, що виробничий потенціал транспортного підприємства – це впорядкована сукупність можливостей розвитку підприємства та факторів виробництва (насамперед, ресурсів), необхідних для реалізації виробничої стратегії розвитку підприємства.

Ефективна взаємодія всіх складових виробничого потенціалу забезпечує реалізацію можливостей щодо забезпечення високого рівня техніко-технологічного розвитку та максимізації прибутковості надання транспортних послуг, а також їх обсягів. Напрями підвищення ефективності використання виробничого потенціалу транспортного підприємства мають бути визначені поточним конкурентним статусом підприємства в галузі та на ринку, зумовлені впливом внутрішніх та зовнішніх факторів функціонування підприємства. Тому авторами визначено систему показників оцінювання рівня ефективності використання виробничого потенціалу підприємства за видами складових ресурсів та середовищем, що вони характеризують.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бай С.І. Розвиток організації: політика, потенціал, ефективність: монографія. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2009. 280 с.
2. Бачевський Б.Є. Потенціал функціональних систем підприємства. Вісник Східноукраїнського національного університету ім. В.І. Даля. 2007. № 9 (15). Ч. 2. С. 12–16.
3. Воронкова А.Э. Стратегическое управление конкурентоспособным потенциалом предприятия: диагностика и организация: монография. Луганск: СНУ им. В.И. Даля, 2004. 314 с.
4. Гончар М.Ф., Холявка Л.Ю. Особливості управління виробничим потенціалом промислового підприємства. Науковий вісник НЛТУ України. 2012. Вип. 22.9. С. 179–184.
5. Жук Є.О. Формування механізму управління виробничим потенціалом підприємства. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Логістика. 2014. № 811. С. 133–136.
6. Жук Є.О. Управління виробничим потенціалом підприємства. Актуальні проблеми розвитку підприємств в умовах нестабільної економіки: матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (15 грудня 2015 р., Кіровоградський національний технічний університет). Кіровоград: КОД, 2015. С. 66–67.
7. Краснокутська Н.С. Потенціал торговельного підприємства: теорія та методологія дослідження: монографія. Харків: Харк. держ. ун-т харчування та торгівлі, 2010. 247 с.
8. Кривончак О.В., Фурман Н.В. Шляхи покращення використання виробничого потенціалу підприємства. Наука й економіка. 2015. № 2 (38). С. 49–52.

9. Куник О.В. Механізм управління виробничим потенціалом. Управління розвитком. 2013. № 22. С. 37–39.

10. Михайленко О.В., Скопенко Н.С. Теоретичні аспекти формування виробничого потенціалу АПК. Актуальні проблеми економіки. 2011. № 3 (117). С. 74–79.

11. Отенко И.П. Стратегическое управление потенциалом предприятия: монография. Харьков: ХНЭУ, 2006. 256 с.

12. Шаталова Т.Н. Енікєєва А.Г. Економічна сутність виробничого потенціалу. Вісник ОГУ. 2007. № 8. С. 85–91.

13. Якушева Е.С. Подходы к оценке потенциала предприятия. Проблемы экономики. 2008. № 1 (20). С. 141–143.

REFERENCES:

1. Bai S.I. (2009) Rozvytok orhanizatsii: polityka, potentsial, efektyvnist [Organization development: politics, potential, efficiency]. Kyiv: KNTEU (in Ukrainian).
2. Bachevskiy B.Ye. (2007) Potentsial funktsionalnykh system pidpryyemstva [Potential of functional systems of the enterprise]. Bulletin of the Volodymyr Dahl East Ukrainian National University, vol. 15, no. 9, pp. 12–16.
3. Voronkova A.E. (2004) Strategicheskoe upravlenie konkurentosposobnym potentsialom predpriyatiya: diagnostika i organizatsiya [Strategic management of competitive potential of the enterprise: diagnostics and organization]. Lugansk: V. Dahl EUNU (in Ukrainian).
4. Honchar M.F., Kholiavka L.Yu. (2012) Osoblyvosti upravlinnia vyrobnychym potentsialom promyslovoho pidpryyemstva [Features of management of industrial potential of an industrial enterprise]. Scientific Bulletin of Ukrainian National Forestry University, vol. 22, no. 9, pp. 179–184.
5. Zhuk Ye.O. (2014) Formuvannia mekhanizmu upravlinnia vyrobnychym potentsialom pidpryyemstva [Formation of the mechanism for managing the production potential of the enterprise]. Bulletin of the Lviv Polytechnic National University. Logistics, no. 811, pp. 133–136.
6. Zhuk Ye.O. (2015) Upravlinnia vyrobnychym potentsialom pidpryyemstva [Management of the production potential of the enterprise]. Proceedings of the Actual problems of development of enterprises in conditions of unstable economy (Ukraine, Kirovograd, December 15, 2015), Kirovograd: Kirovohrad National Technical University, pp. 66–67.
7. Krasnokutska N.S. (2010) Potentsial torhovelnoho pidpryyemstva: teoriia ta metodolohiia doslidzhenia [Potential of trade enterprise: theory and methodology of research]. Kharkiv: Kharkiv State University of Nutrition and Trade (in Ukrainian).
8. Kryvonchak O.V. (2015) Shliakhy pokrashchenia vykorystannia vyrobnychoho potentsialu pidpryyemstva [Ways to improve the use of production potential of the enterprise]. Science and Economics, vol. 38, no. 2, pp. 49–52.
9. Kynyk O.V. (2013) Mekhanizm upravlinnia vyrobnychym potentsialom [Mechanism of production potential management]. Development management, no. 22, pp. 37–39.

10. Mykhailenko O.V. (2011) Teoretychni aspekty formuvannia vyrobnychoho potentsial APK [Theoretical Aspects of Formation of Production Capacity of AIC]. Actual problems of the economy, vol. 117, no. 3, pp. 74–79.

11. Otenko I.P. (2006) Strategicheskoe upravlenie potentsialom predpriyatiya [Strategic management of enterprise potential]. Kharkiv: Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics (in Ukrainian).

12. Shatalova T.N., Yenikieieva A.H. (2007) Ekonomichna sutnist vyrobnychoho potentsialu [The economic essence of production potential]. Bulletin of the Orenburg State University, no. 8, pp. 85–91.

13. Yakusheva E.S. (2008) Podkhody k otsenke potentsiala predpriyatiya [Approaches to assessing the potential of the enterprise]. Problems of economics, vol. 20, no. 1, pp. 141–143.

Aref'yeva O.V.

Doctor of Economic Sciences, Professor
Head of Department of Air Transport Economics
National Aviation University

Vovk O.M.

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Senior Lecturer at Department of Air Transport Economics
National Aviation University

Soboraichuk T.Yu.

Graduate Student
National Aviation University

MANAGEMENT OF THE EFFICIENCY OF THE PRODUCTION POTENTIAL OF THE TRANSPORT ENTERPRISE

As enterprises are usually not able to penetrate the external environment, they need to pay more attention to adapting to the fast-moving and changing conditions of the business environment and using their production potential in line with their production potential and market expectations.

Despite the significant number of definitions of the term of enterprise production potential, all authors believe that production potential is a multi-component and dynamic category, which largely depends on the level of industry and region in which operate an enterprise, organization, etc.

Production potential of a transport company is a certain set of resources that are owned by the enterprise and used in its activities; the ability to generate material wealth in the use of material and intangible resources; the ability of an enterprise to achieve pre-set goals, provided that resources are scarce.

Production potential includes: the potential of land, natural and climatic conditions; the potential of fixed assets; the potential of intangible assets; the potential of working capital; the potential of technological personnel.

In the process of evaluating the effectiveness of using the production potential of an enterprise, it is necessary to distinguish between its types, both internal and external (according to the direction and relevance of the results obtained to a particular sphere).

Effective interaction of all components of production potential ensures the implementation of opportunities for providing a high level of technical and technological development and maximizing the profitability of transport services and their volumes.

If we consider ways to increase the efficiency of the use of production potential, the level of use and potential capabilities of each element of the production potential of the transport company should be taking into account.

Therefore, the authors have defined a system of indicators for assessing the level of efficiency of using the production potential of the enterprise by types of constituent resources and the environment they characterize.